

DISCURS DEL RECTOR DE LA UPF,

JOSEP JOAN MORESO,

AMB MOTIU DE LA INAUGURACIÓ DEL CURS 2007-2008

Sra. Blanca Palmada, comissionada per a Universitats i Recerca,
Sra. Montserrat Ballarín, regidora d'Educació de l'Ajuntament de
Barcelona,
Sra. Mercè Sala, presidenta del Consell Social de la UPF,
Sra. Amparo Moraleda, presidenta d'IBM Espanya,
Benvolguda M. Rosa Virós, exrectora de la UPF,
Membres de la comunitat universitària,
Amigues i amics,

Amics i amigues,

Comencem aquest nou curs, el curs 2007-2008, sota el cartell que ens ha fet Perejaume i que evoca *l'arbre de la llum*. El coneixement s'ha representat sovint com un arbre, i l'artista ens invita a imaginar la decidida voluntat de la Universitat Pompeu Fabra de ser un punt de llum en aquest arbre del coneixement. Ens cal considerar d'aquesta manera el nostre projecte perquè freqüentment, en els temps que ens ha tocat viure, valorem totes les coses segons el mode en què contribueixen a assolir determinats objectius; valorem totes les coses, també el coneixement, segons el seu valor instrumental. M'agrada recordar avui que la passió pel coneixement, igual que les altres passions, com la fam i la set, l'amistat i l'amor, no són alguna cosa que triem sinó alguna cosa que ens passa, que ens ocorre i, per tant, deixar-se seduir per la passió del

coneixement té valor intrínsec i no només instrumental. Quan a un estudiant se li il·lumina la mirada en una aula perquè ha comprès quelcom que ignorava, llavors s'encén una llum a l'arbre del coneixement, i aquest fet més que no pas cap altre és el que justifica l'existència d'institucions com les universitats.

Nogensmenys, el context en el qual aquest curs s'inicia ens obliga a considerar algunes qüestions que concerneixen als objectius de la Universitat Pompeu Fabra. Recentment s'ha fet públic un informe, *Bruegel Policy Brief*, sobre la reforma de les universitats europees, en la confecció del qual ha participat el professor de la nostra universitat Andreu Mas-Colell, en què es posa de manifest la gran distància que hi ha, pel que fa a la quantitat d'universitats situades entre les millors del món, entre els Estats Units i Europa. L'informe sosté que les dues raons principals d'aquesta situació són, d'una banda, que la inversió –pública i privada– en educació superior a la Unió Europea és l'1,3% del PIB, mentre que als Estats Units és el 3,3% del PIB; de l'altra, les universitats europees pateixen una dèbil governança, una autonomia insuficient i massa sovint incentius perversos.

Les universitats catalanes pateixen els dos problemes de manera bastant òbvia i ha de ser l'acció concertada del govern de l'Estat, del govern de la Generalitat i de les universitats la que ens ha de permetre millorar aquesta situació.

A Catalunya, la inversió en educació superior no supera per gaire l'1% del PIB, i augmentar aquest percentatge és una urgència. La veritat

és que l'octubre del 2006 el govern de la Generalitat va prendre l'acord d'augmentar significativament la subvenció a les universitats públiques catalanes entre el 2007 i el 2010. No obstant això, aquest acord comportava que l'increment en la subvenció seria distribuït segons criteris que atendrien els resultats que, en recerca i en docència, obtinguessin les universitats. Aprofito aquesta ocasió per demanar al govern de la Generalitat, aquí representat per la comissionada, la Sra. Blanca Palmada, que no ajorni més l'establiment d'aquests criteris i que aquest augment de la subvenció es distribueixi segons criteris com les taxes de rendiment docent, de percentatge d'estudiants que acaben els estudis, d'inserció professional, complementats per ingressos aconseguits per projectes de recerca, publicacions indexades, percentatge de tesis doctorals, etc. D'altra banda, també gosó suggerir que si, com sembla, el govern de l'Estat decideix afegir un important complement per tal de finançar les universitats en alguns elements clau, el govern de la Generalitat aprofiti aquesta oportunitat per sumar aquest esforç al seu esforç pressupostari, en lloc d'estalviar-se'l.

El segon element al qual em referia, la deficient governança i la manca d'autonomia, procedeixen en la meua opinió del mateix: l'administració al nostre país havia tractat sempre les universitats amb desconfiança i, per això, les havia sotmeses a un control previ molt rígid, existència d'un catàleg previ de titulacions, autoritzacions diverses per posar en marxa una titulació, diferents controls en la selecció del professorat. Aquest control ha esdevingut una feixuga càrrega burocràtica molt poc eficient, perquè no inclou mai l'avaluació de la qualitat dels resultats.

Hi ha elements a la reformada Llei orgànica d'universitats que fan pensar en un molt necessari canvi de model. Un model basat en la confiança en les universitats i, per tant, en la seva autonomia institucional i organitzativa. Ara bé, l'altra cara de l'autonomia és la responsabilitat, el retiment de comptes, l'*accountability*. Això s'aconsegueix introduint els mecanismes als quals em referia abans com a indicadors del finançament. Hem de transitar d'un model de desconfiança i control previ cap a un model de confiança i retiment de comptes.

El sistema universitari català està madur per fer aquest trànsit. Està madur també per establir un model de les universitats públiques catalanes que, treballant, en xarxa, sigui percebut des de fora com un sistema específic, on la competència entre les universitats prengui el seu sentit en un context bàsic de cooperació. Estem elaborant per a tal fi un *Llibre blanc de les universitats catalanes* que contindrà els eixos bàsics d'aquest model. Amb molt poques excepcions (com són les universitats britàniques d'Oxford i de Cambridge), el model europeu d'universitats al qual aspirem a semblar-nos és aquest: això és el que fan a Escòcia, a Holanda o als països escandinaus. Aquest model produeix un grau de cohesió que s'articula amb l'ideal de cohesió i d'igualtat social de les societats europees. Òbviament que, en aquest context de cooperació, queda lloc per a la singularitat de cadascuna de les universitats.

Em referiré ara una mica a la singularitat de la nostra universitat. Fa ja alguns cursos que estem adaptant el nostre model docent a les exigències de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior. Quasi el 75% dels estudiants que ja han començat el primer curs a les nostres aules

estan ja *bolonyitzats*. Des del començament de la Universitat, la qualitat de la docència rebuda a les nostres llicenciatures i diplomatures ha estat un tret molt destacat del projecte i és clar que és una condició necessària dels altres objectius que cerquem: esdevenir una universitat amb un biaix cap a la recerca i la formació de postgrau i doctorat. Els nous màsters començats el curs passat, per la implementació de l'Espai Europeu, s'amplien aquest curs amb un grau d'acceptació més que raonable. A aquests màsters s'ha de sumar la consolidada oferta de l'IDEC, de les escoles adscrites com ESCI i ELISAVA i noves iniciatives com l'atractiva oferta de la *Barcelona Graduate School of Economics*.

A la vegada, i a l'espera de l'aprovació, per part del govern espanyol, del decret que ha de permetre la nova oferta de titulacions, hem endegat un mecanisme que, per les diverses branques de la Universitat i amb la col·laboració del Consell Social, ens ha de permetre anar elaborant una oferta de titulacions més atractiva que l'actual, oberta a àmbits que no teníem i feia temps que hi aspiràvem, com Medicina; però sobretot a àmbits que ens permetin aprofitar les sinergies de les quals disposem per tal de fornir l'oferta més atractiva de les possibles. Confio en el fet que des del Comissionat d'Universitats i Recerca s'elaborarà un marc flexible que ho farà factible, un marc on els quadres, em temo, s'han d'assemblar més a les teles de Jackson Pollock que a les de Piet Mondrian, per dir-ho així.

També en el tema de la governança, la nostra universitat havia fet les coses bé com a resultat de ser una universitat nova i amb la clara voluntat des del començament de fugir dels vicis de la universitat

espanyola tradicional. En posaré alguns exemples: la selecció del professorat es va fer de tal manera que la meitat dels professors doctors de la nostra universitat ho són per universitats de fora d'Espanya. Els plans d'estudis es van fer pensant en els estudiants i futurs professionals més que no pas en la distribució del poder acadèmic i les places per les diverses àrees de coneixement. Es va dividir la Universitat en vuit grans departaments, el que va permetre tenir una política de recerca i de formació de doctorat raonable. I, per fer-ho possible, es va dotar d'un personal d'administració i serveis altament professional i amb una gran vocació de servei als estudiants i als professors.

Hem de ser capaços de resguardar aquests valors del passat mirant cap al futur. I això vol dir, entre moltes altres coses, comprometre'ns d'alguna manera a continuar seleccionant els professors com al principi, fugint de l'endogàmia i comptant amb el fet que els nostres doctorats no són períodes de pràctiques per tenir feina com a professors a la nostra universitat, sinó períodes de formació per ser acadèmics o professionals de vàlua en institucions i empreses de tot el món. Per fortuna, no estem sols en aquest propòsit; el Claustre de la Universitat Autònoma de Barcelona ja va prendre un acord en aquest sentit. Hem de ser capaços d'elaborar els plans d'estudis pensant en les necessitats de la societat actual i dotar-nos dels mecanismes que neutralitzin la lluita per l'espai acadèmic en detriment de les necessitats dels estudiants. Hem d'aprofitar els avantatges que ens dóna l'estructura de centres i de departaments actual per adequar-la als reptes de futur, per fer-la un instrument que encaixi amb l'oferta de titulacions que construïrem. I hem d'estar oberts a les reformes organitzatives que ens permetin prestar un servei millor a

la nostra comunitat. Els reptes d'ara no són els del començament i, precisament per ser lleials a l'esperit fundacional, ens cal estar disposats a introduir els canvis necessaris.

La Sra. Amparo Moraleda, presidenta d'IBM Espanya, Portugal, Grècia, Israel i Turquia, ens ha recordat de manera òptima la importància del coneixement, de la captació del talent, de la recerca per tal d'impulsar l'avenç de les nostres societats. El compromís amb la recerca de qualitat és constitutiu del nostre projecte universitari i, a poc a poc, aquesta recerca de qualitat va convertint-se en innovació que podem transferir, retornar podríem dir, a la societat. En l'àmbit en el qual ha excel·lit la Sra. Moraleda, tenim al si dels departaments que conformaran el futur Campus de la Comunicació al 22@ i al Centre d'Innovació Barcelona Media, cada vegada una capacitat més gran de tenir èxit en projectes europeus, projectes CENIT o moltes altres col·laboracions amb les empreses. D'altra banda, instal·lat ja el nostre Departament de Ciències Experimentals i de la Salut al PRBB, en un context immillorable per a la recerca, també aquí comencem a augmentar les nostres capacitats de transferència del coneixement. Ara bé, la UPF va néixer com una universitat de ciències socials i humanitats, i és per aquesta raó que volem dinamitzar la capacitat de transferència del nostre campus de la Ciutadella i hem constituït un parc de recerca en ciències socials i humanes. Les possibilitats hi són, la recerca que es fa en els departaments i instituts del campus de la Ciutadella es compta entre la millor en el seu àmbit en el nostre entorn; hem de saber aprofitar també aquí aquest potencial per transformar-lo, quan sigui possible, en innovació i assessorament.

El coneixement i la innovació ens fan més lliures. La setmana passada vaig estar a la nit de la recerca, que enguany es va celebrar a Barcelona, al PRBB. Vaig tenir la possibilitat de veure com els infants quedaven meravellats quan l'empresa Honda va fer la presentació del seu nou robot ASIMO, que camina, corre, puja escales i és capaç d'obeir ordres senzilles. Vaig pensar que al capítol segon del llibre primer de la *Política* d'Aristòtil, on el gran pensador justifica l'esclavitud, també afegeix el següent: “Si cada instrument pogués, d'acord amb una ordre rebuda o, si es vol, endevinada, treballar per si mateix, com les estàtues de Dèdal o els trípodas de Vulcà, que se n'anaven sols –diu el poeta [és a dir, Homer]– a les reunions dels déus, si les llançadores teixissin per si mateixes, si l'arc pogués tocar ell sol la cítara; llavors els empresaris prescindirien dels treballadors i els senyors dels esclaus”. Oblidem-nos ara de la justificació de l'esclavitud, que és un forat negre a l'obra del filòsof, i quedem-nos en aquesta darrera afirmació: la innovació i la tecnologia duen la llavor de la llibertat.

El curs passat vàrem dedicar-lo, com sabeu, a la figura de Pompeu Fabra. Avui mateix hem inaugurat a la Biblioteca del Dipòsit de les Aigües un espai Pompeu Fabra que quedarà permanentment per recordar-nos la importància de la seva figura, i a la bossa que us hem donat hi trobareu un exemplar del diari *Pompeu Fabra, l'Enginyer de la Llengua Catalana*, editat pels estudiants del taller de premsa dels Estudis de Periodisme. Aquest curs 2007-2008 volem insistir en la igualtat de gènere; per això aquest cartell ‘La UPF per la igualtat entre dones i homes’. A hores d'ara comptem amb un estudi –encarregat pel Consell

Social— que diagnostica adequadament la situació de les dones i els homes entre el professorat, els estudiants i el PAS. Dit molt ràpidament, mentre que a l'entorn del 65% dels nostres estudiants són dones, entre els doctors ho són el 50%, entre el professorat titular o agregat no arriba al 30% i entre els catedràtics no arriba al 15%. Hauria de ser obvi que tenim moltes raons per lluitar per tal que aquesta situació canviï. La més important, la de suprimir els biaixos que fan de l'acadèmia una professió majoritàriament masculina i que, per tant, vulnera la igualtat d'oportunitats de les dones. Us invito a reflexionar sobre aquesta desigualtat i a consensuar entre tots un conjunt de mesures institucionals tendents a soscavar les bases d'aquesta desigualtat.

Com us deia, la raó més rellevant per lluitar contra la desigualtat de gènere és que vulnera els drets de les dones. Però vull afegir dues raons més i sotmetre-les, aquest dia d'inauguració del curs, a la vostra consideració.

La primera me la va fer pensar un article que ja fa uns quants anys va publicar l'economista i premi Nobel Amartya Sen al *New York Review of Books*, amb el títol 'More Than 100 Million Women Are Missing'. Sen, a l'article, posa de manifest que encara que en general les dones tenen una esperança de vida més alta que els homes, a algunes parts del món (com la Xina o algunes regions de l'Índia) falten uns cent milions de dones, bé perquè les polítiques de control de natalitat han dut directament a l'assassinat de les nenes recent nascudes, bé perquè amb elles no es té la mateixa cura amb la salut i la nutrició que amb els nens. La notícia és aterridora, però jo la prenc com una metàfora. Hi ha

diverses *regions* de la societat com la direcció executiva de les empreses, Amparo Moraleda ens podria parlar molt també d'això, o l'acadèmia on hi ha massa dones *missing*. I, és clar, aquest talent que s'ha perdut pel camí ens empobreix. Totes les professores que hem perdut pel camí perquè les regles, informals vull dir, de l'acadèmia estan esbiaixades a favor dels homes constitueixen una enorme quantitat de talent del qual ens hem privat. Sense aquestes dones que, en altres circumstàncies més imparcials, haurien arribat a l'acadèmia som una acadèmia molt més empobrida del que podríem ser. És una llàstima i no ens ho hauríem de permetre. Fem entre tots que la Universitat Pompeu Fabra comenci a caminar per evitar aquests biaixos i per no perdre aquest talent.

La segona raó és diferent. Potser perquè ancestralment els homes estàvem dedicats a la caça i a la guerra, tenim una certa propensió a posar per davant allò que és urgent d'allò que és important. Tendim a quedar-nos atrapats pels llaços socials, per allò que s'espera de nosaltres socialment, sacrificant allò que de veritat ens fa florir com a persones. Fins i tot en les societats més masculinitzades, les dones han preservat la virtut de recordar-nos quines són les coses importants de la vida, procurant que no ens ofeguéssim en les coses superficials. El que vull dir està molt més ben explicat a les tragèdies de la Grècia clàssica. Antígona, per exemple, no va acceptar les lleis de la ciutat que obligaven a deixar el cadàver del seu germà Polinices –que s'havia aixecat contra el govern de la ciutat–, sense enterrar perquè se'l mengessin les feres salvatges, i es va rebel·lar contra Creont i, posant en joc la seva vida, va enterrar el seu germà. Sovint, aquesta és la segona raó, les dones tenen la capacitat de recordar-nos que fer el correcte, a qualsevol preu, és més important que

agradar el príncep, que –contràriament al que deia un clàssic de la meua matèria, Samuel Pufendorf–, la justícia no està sempre de part del príncep.

O, per acabar amb una referència generacional, com ho va dir, dos mil quatre-cents anys després de Sòfocles, Bob Dylan en una meravellosa cançó: *“To live outside the law, you must be honest”*.

Moltes gràcies.